

1.04 Strokovni članek

UDK 091:347.236.2"1493"

Prejeto: 5. 5. 2014

Seminar iz temeljnih zgodovinskih ved, UNG 2012–2013 Urbar deželnoknežjega urada Jablje 1493

TJAŠA KOŽUH

študentka kulturne zgodovine Univerze v Novi Gorici
Loke 16d, SI-5000 Nova Gorica
e-pošta: tjasa.kozuh007@gmail.com

NIKA MERLJAK

študentka kulturne zgodovine Univerze v Novi Gorici
Volčja Draga 80a, SI-5293 Volčja Draga
e-pošta: nika.merljak@gmail.com

MATEJ MEZEK

študent kulturne zgodovine Univerze v Novi Gorici
Lokvica 3a, SI-5291 Miren
e-pošta: juveinbwaa@yahoo.com

MATJAŽ BIZJAK

dr. zgodovinskih znanosti, višji znanstveni sodelavec
ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa, Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana
e-pošta: matjaz@zrc-sazu.si

Izvleček

Prispevek prinaša edicijo urbarja deželnoknežjega urada Jablje iz leta 1493, ki so jo izdelali študentje tretjega letnika kulturne zgodovine na UNG v okviru seminarja iz temeljnih zgodovinskih znanosti. Urbar je objavljen v skladu s sodobnimi ekdotičnimi načeli, edicija pa je opremljena z uvodno študijo, povzeto po nalogah, izdelanih v okviru seminarja.

Ključne besede:

urbar, srednji vek, ekdotika, temeljne zgodovinske znanosti

Abstract

SEMINAR ON AUXILIARY HISTORICAL SCIENCES, UNIVERSITY
OF NOVA GORICA 2012-2013
THE 1493 URBARIUM OF THE JABLJE OFFICE OF THE PROVINCIAL PRINCE

This article includes the publication of the 1493 urbarium of the Jablje office of the provincial prince. The work was carried out by third-year students of cultural history at the University of Nova Gorica as part of their course on auxiliary historical sciences. The urbarium is published in accordance with contemporary ecdotic rules and accompanied by an introduction that summarizes the papers presented at the said seminar.

Key-words:

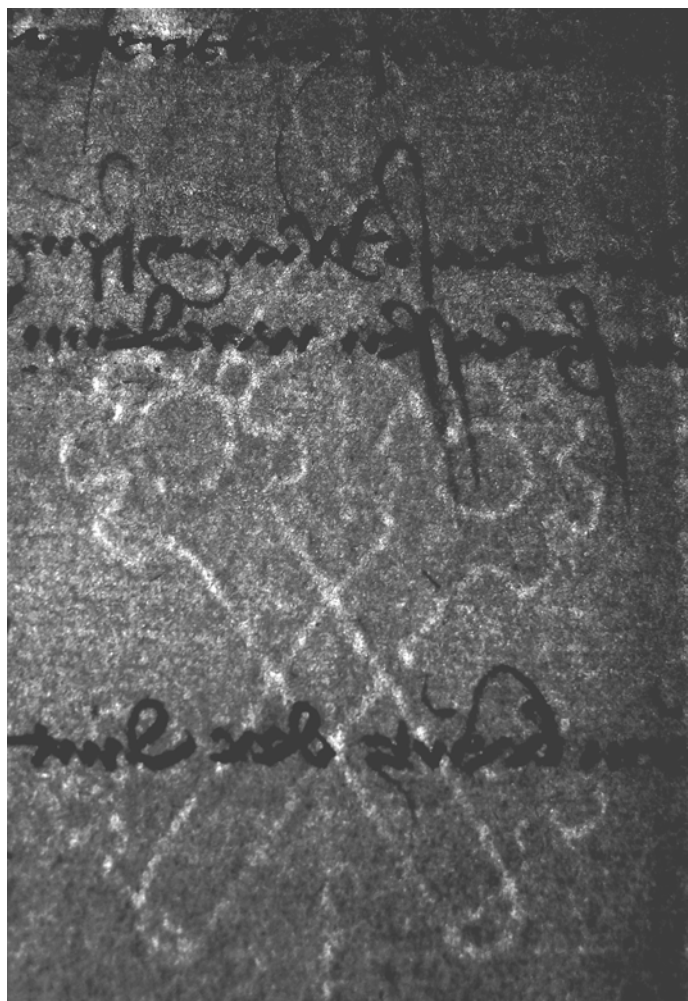
urbaria, the Middle Ages, ecdotics, auxiliary historical sciences

Tema tokratnega seminarja pri predmetu temeljne zgodovinske znanosti za študente tretjega letnika smeri Kulturna zgodovina Univerze v Novi Gorici¹ je bila edicija urbarja. Nalogo so študentje pripravljali individualno ob podpori skupnih konzultacij v predavalnici. Na eni strani je vključevala standardno transkripcijo vira z znanstvenim aparatom v opombah, na drugi pa vsebinsko obravnavo vira, pri tem pa je vsak prevzel del predvidenih raziskav. Objavljeno besedilo uvodne razprave temelji na seminarskih izdelkih študentov, a so terjali ponekod bolj ponekod manj obsežne redakcijske posege in dodatke. Transkripcija urbarja je v celoti delo študentov, seveda pa jo je pregledal in korigiral mentor.

Rokopis

Originalni rokopis hrani Arhiv Republike Slovenije v fondu Vicedomskega arhiva (ARS, AS 1, škatla 84). Gre za papirni zvežčič formata 30 x 22,5 cm brez platnic. Papir nosi vodni znak z motivom dveh prekrižanih ključev z rozetastim držalom, ki ga v dostopnih objavljenih korpusih za zdaj ni bilo mogoče identificirati. Identičen motiv najdemo na nekem dopisu, ki sta ga leta 1460 sodnik in mestni svet Gorice naslovila na goriškega grofa,² kar bi morda kazalo na italijanski izvor papirja. Sešitek obsega osem folijev. Starejša, originalna foliacija s tinto in arabskimi števkami v desnem zgornjem kotu recta je ohranjena le na prvih treh folijih, sicer pa je rokopis moderno paginiran s svinčnikom na sredini strani ob zgornjem robu. To paginacijo, ki upošteva samo polne strani (1–15; druga stran je namreč prazna), povzema tudi edicija. Urbar je napisan v nemškem jeziku in za čas običajni gotski kurzivi od ene roke, vključno z nekoliko drobnejšimi marginalnimi opombami, ki označujejo zastavljeno posest in opustele hube.

Urbar še ni bil objavljen, izčrpno pa ga je uporabljal Ferdo Gestrin v svoji razpravi o jabeljskem gospodstvu.³

Vodni znak z motivom prekrižanih ključev
(ARS, AS 1, šk. 84, pag. 15)

¹ O zasnovi, usmeritvah in ciljih seminarja ter o namenu pričujoče serije objav glej uvode k predhodnim prispevkom omenjene serije, zadnji v: Gregorčič et al.: Seminar iz temeljnih zgodovinskih ved, str. 278 ss.

² HHStA, AUR, Urkunden Görz, Karton 2, ovoj 12, št. 7.

³ Gestrin: Obdobje fevdalizma na ozemlju domžalske občine, str. 31 ss.

Posestni razvoj

O začetkih in razvoju zemljiškega gospostva Jablje ni mogoče napisati veliko zanesljivega. Nedvomno se je formiralo okoli dvora (stolpa?) Jablje (*Habach*), morda še v času, ko je širše območje vzhodne Gorenjske sodilo v sklop andeškega gospostva,⁴ vendar o tem ni zanesljivih podatkov. Prva opredeljiva rodbina, ki jo lahko povezujemo z jabeljskim dvorom/stolpom in se je po njem tudi imenovala (*Hagbach, Hagwach*), je bila stranska veja vitezov iz kamniških Zapric. Werner, sin Friderika Diengerja, ki je od okoli leta 1315 nosil naziv »Jabeljski« (*von Hagwach*), je imel v pečatu še vedno napis *Dienger* in diengerski grb – psa.⁵ Vendar Diengerji niso bili prvi »Jabeljski«, temveč so najverjetneje tamkajšnjo posest priženili. V polhograjski listini iz 1303 sta namreč med pričami v značilni družbi klientele iz vzhodnogorenjskih – nekdanj andeških, v tem času pa že Tirolsko-goriškim zvestih – ministerialnih rodbin navedena *Friz der Dienger* in *Rvdolf von Hagbach*, pripadnik prvotne (predhodne ?) rodbine Jabeljskih (o kateri pa kaj dosti več ne vemo) in prav nič nenavadnega ne bi bilo, če bi se njegova domnevna hči poročila s Friderikovim sinom (Wernerjem); poroke znotraj nekdanje andeške klientele so ostale še dolgo časa zakoreninjena navada.⁶

V dvajsetih, tridesetih in štiridesetih letih 14. stoletja zasledimo posamezne jabeljske hube in dvore na nepremičninskem trgu,⁷ potem pa Jabeljski, za slabo stoletje in pol pa tudi njihova posest, izginejo iz znanih zgodovinskih virov. Rodbina je morda že ob koncu 14. stoletja izumrla,⁸ na jabeljsko posest pa naletimo spet leta 1487. V tem času je v kolesju habsburške finančne politike – kot marsikatera druga na Kranjskem – prešla v sklop zastavnih deželnoknežjih gospostev. Jabeljski urad je imel ob koncu 15. stoletja skupaj z gospostvom Lebek za 8000 ducatov v zastavi Jurij Lamberger s Črnelega. V dopisu z dne 6. februarja 1487 je cesarja Friderika III. opominjal na skorajšnji dogovorjeni rok za vračilo dolga oziroma podaljšanje zastave.⁹ Očitno dolg ni bil povrnjen v celoti, saj so Lambergerji še leta 1493 imeli v zastavi slabih 30 % jabeljske posesti. To pa je bil le še ostanek pretekle ureditve; dejstvo, da je bil takrat izdelan urbar, kaže, da je v naslednjih letih najverjetneje urad v celoti prešel pod neposredno upravo deželnega kneza.

Jabeljski urad je verjetno v precejšni meri temeljil na nekdanjem (fevdnem) gospostvu istoimenskih vitezov, v določeni meri pa se je njegova posest lahko spreminjala tudi še v času habsburške uprave. Z značilno raztreseno posestjo se je razprostiral na širšem območju Kamnika, Domžal in Moravč. Geografsko jo lahko razčlenimo v štiri sklope, in sicer gre za vasi 1) v okolici Jabelj: Jablje, »*Dunaj pri Jabljah* (morda Dobeno?), Trzin, Mengeš, Jarše, Domžale; 2) v širši okolici Kamnika: Gora pri Komendi, Podgorje, Tunjice, Stranje, dolina Črne, Zduša, Zalog pri Cerkljah, Viševca, Šenturška Gora, Palovče; 3) v širši okolici Doba: Dob, Vir, Brezovica pri Dobu, Prapreče, Rafolče, Dolenja vas in Češenik; 4) južno od Domžal: Šentjakob ob Savi, Črnuče, Podgorica pri Črnučah in Kašelj. V teh vaseh je ob koncu 15. stoletja obsegal 56 hub (od teh jih urbar 10 navaja kot opustele) in en mlin, poleg tega pa še 6 travnikov, 4 vrtove, eno njivo in pravico do izkoriščanja gozda na Brniku. Pozneje je gospostvo doživljalo še obsežne posestne spremembe, ki pa jih za enkrat ni mogoče podrobneje datirati. Opazne so šele iz naslednjega ohranjenega urbarja iz 18. stoletja, ko Gestrin ugotavlja precej spremenjeno posestno stanje, ob enem pa tudi dosti povečan

⁴ Prim. Gestrin: Obdobje fevdalizma na ozemlju domžalske občine, str. 29.

⁵ ARS, AS 1063, 1326 III. 27.

⁶ Prim. Kos: *Vitez in grad*, str. 150–151.

⁷ ARS, AS 1063, 1320 IX. 15; 1326 III. 27; MHDC 8, št. 614, str. 185 (1333 IX. 8.); KLA, 418-B-A 330 St (1346 VII. 04); KLA, 418-B-A 319 St (1348 VII. 27).

⁸ Kos: *Vitez in grad*, str. 151.

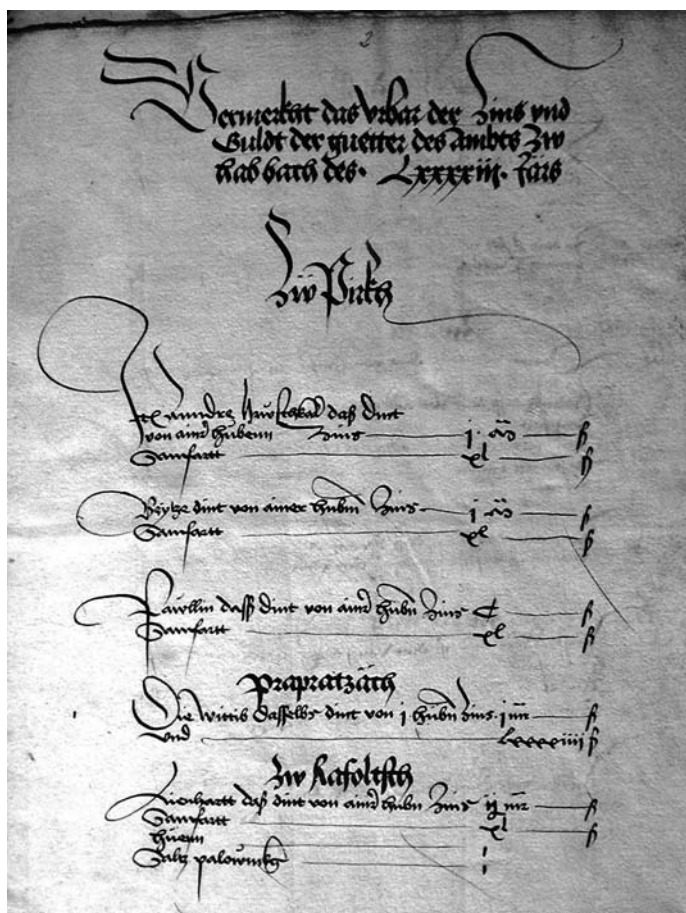
⁹ Chmel: *Regesta Friderici III.*, str. 731, št. 7925.

obseg gospodstva.¹⁰ Terezijanski kataster razkriva celo neko posest, ki jo jabeljsko gospodstvo imelo v okolici Klevevža na Dolenjskem.¹¹

Denar in mere

Urbar predpisuje večino podložniških obveznosti v denarju, le manjši del odpade na naturalne dajatve. Denarne dajatve niso vodene po enotnem števnem sistemu; prevladuje beneški (1 marka [m] = 160 soldov [ß]), a ga pri nekaterih hubah nadomešča dunajski (1 funt [lb oz. tl] = 8 soldov [ß] = 240 pfenigov [d]), poleg tega so posamezne dajatve navedene tudi v zlatem denarju, dukatih oz. goldinarjih. Pri tem je treba opozoriti, da solda v obeh sistemih nista identična. Pri beneškem sistemu gre za t. i. kratki sold v vrednosti 12 pfenigov, pri dunajskem pa za dolgega v vrednosti 30 pfenigov. Že v visokem srednjem veku je severnoitalijanski pfenigom tako drastično upadla vsebnost srebra, da je bil celoten sistem degradiran za eno stopnjo; soldi so padli približno na raven pfenigov z ozemlja poznejših habsburških dednih dežel, beneškim pfenigom pa je pripadla vloga drobiža z nazivom *parvuli* neznatne vrednosti. Vendar se je v zadnji četrtini 15. stoletja predvsem zaradi razvrednotenja avstrijskega denarja uveljavilo razmerje: 2 beneška solda = 1 dunajski pfenig, pri tem pa je 1 funt dunajskih pfenigov ustrezal vrednosti $\frac{3}{4}$ beneške marke.¹² Pri zlatnikih, navedenih v urbarju, gre za dukate oz. njihov ekvivalent ogrske goldinarje, ki so v nasprotju z razvrednotenju podvrženim srebrnim denarjem ohranjali svojo vrednost in so jih obračunavali po letnem tečaju, ki je v obravnavanem času postopno rasel. V letu 1493 je znašala vrednost dukata 128 beneških soldov.¹³

Naturalna oddaja le v manjši meri vključuje žita, predvsem oves, v osamljenih primerih tudi pšenico, rž, mešano žito in zdrob (verjetno pšenični). Količine teh žit so izražene v različnih nasipnih prostorninskih merah, in sicer oves v *messih*, ki so se delil na četrtine (*viertel*), rž v polovnikih (*polownik*), prav tako zdrob, pri katerem pa se enkrat navaja tudi mera *messel*; poleg

Urbar deželnoknežjega urada Jablje 1493
(ARS, AS 1, šk. 84, pag. 2)

¹⁰ Gestrin: Obdobje fevdalizma na ozemlju domžalske občine, str. 34 ss.

¹¹ ARS, AS 174, šk. 238, ovoj Gospodstvo Jablje.

¹² Več o razvoju denarnih sistemov na slovenskem ozemlju v srednjem veku v Vilfan: Temelji in razvoj denarnih sistemov, str. 397 ss; strnjeno v Bizjak: Denarni sistemi in razmerja, str. 143–145.

¹³ Bizjak: *Ratio facta est*, str. 93.

tega na enem mestu najdemo v polovnikih izraženo tudi količino soli. Podatki so res sila skopi, vendar bi morda lahko – z veliko mero rezerve – špekulirali, da so vse omenjene enote pripadale istemu merskemu sistemu, zanj pa bi potem takem veljala ta razmerja:

$$1 \text{ mess} = 2 \text{ polovnika/messla} = 4 \text{ viertli}$$

Metrične vrednosti teh merskih enot je praktično nemogoče rekonstruirati, saj bi za to potrebovali bolj ali manj sklenjeno serijo urbarjev do srede 18. stoletja s količinsko kontinuiteto oddaje žita po posameznih kmetijah ali pa izpričano razmerje jabeljske votle mere s kako drugo mero (npr. ljubljansko) v sodobnih virih. Žal nimamo ničesar od navedenega.

Podložniške obveznosti

Dajatve podložnikov v jabeljskem urbarju kažejo dokaj neenotno sliko. Glavnina cenualnih dajatev (*zins*) je bila prevedena v denar, enako tudi vozna tlaka (*samfartt*), pri jagnjetu, ki so ga oddajali na jurjevo (*sand Jörgen frischling*), pa je urbar dopuščal možnost oddaje v naravi ali denarni protivrednosti. Druge dajatve (z izjemo soli in lesa v dveh osamljenih primerih) so podložniki oddajali v naturi. Poleg manjših količin različnih vrst žita (oves, pšenica, rž, mešano žito in zdrob) in lanu navaja urbar v tem sklopu predvsem malopravdne dajatve: kokoši (in v enem primeru kopune), jajca in skuto.

Količinska in vrstna raznolikost dajatev po posameznih kmetijah verjetno kaže na postopno širjenje gospodstva s sporadičnimi nakupi. Če bi skušali najti nek tipičen nabor dajatev, ki bi morda lahko kazal na prvotno jedro gospodstva, bi bilo to: cenzus v višini 1 m β , 40 β za vozno tlako, 6 ali 7 kokoši in 25 jajc. Takšne dajatve je plačevala večina kmetij v okolici Jabelj, z malenkostnimi spremembami pa tudi nekatere v drugih delih gospodstva. Sicer je cenzus lahko variiral med 1 in 3 m β , oddaja ovsa med 1 in 4 *messi*, lanu med 3 in 6 čehuljami, kokoši med 1 in 10, jajc med 15 in 25, dajatev v zdrobu oz. soli je znašala 1 polovnik, v siru (skuti) 1 hlebec, nadomestilo za vozno tlako 40 β , za jagnje med 30 in 40, za les oz. sol pa 12 β .

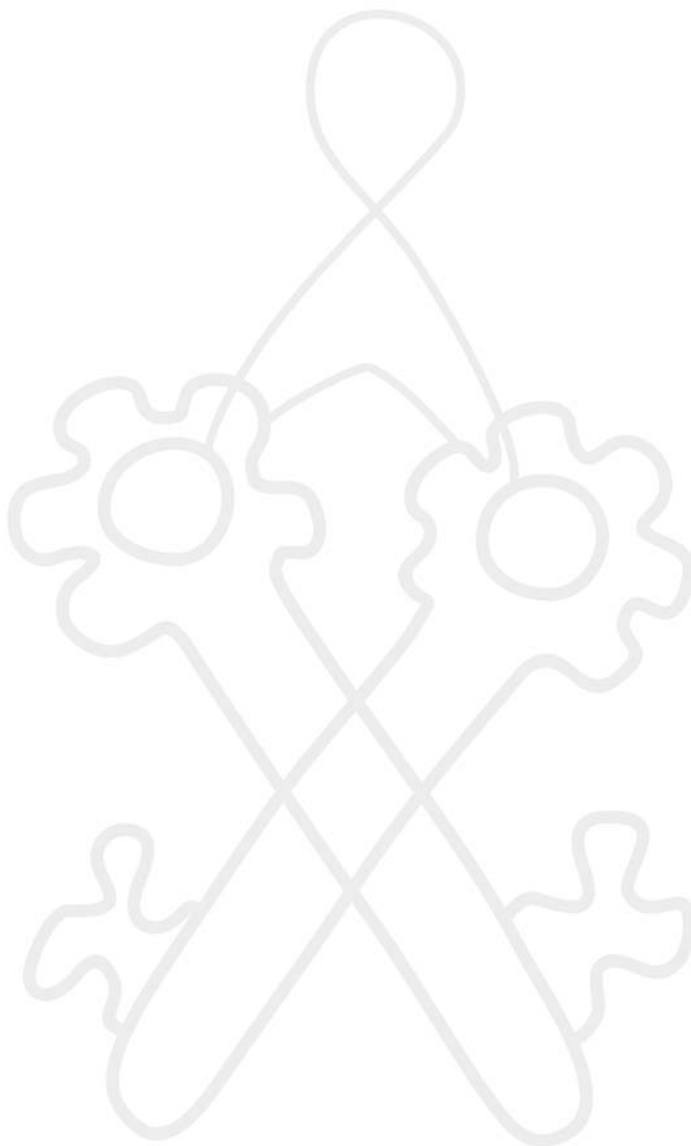
Donos gospodstva

Letni donos gospodstva kot ga prikazuje urbar, je znašal v denarju 119 m 84 β , poleg tega pa še 20¼ *messov* ovsa, po 3 *messe* pšenice in mešanega žita, po 1 *mess* rži in zdroba, 13 hlebcev sira, 12 čehulj lanu, 209 kokoši in 2 kopuna ter 675 jajc. Vrednost naturalnega dela je zaradi nepoznavanja žitnih mer nemogoče natančno določiti, lahko pa na podlagi nekaterih bolj ali manj ustaljenih vrednosti živil v tem času (npr.: 10 jajc = ½ β , kokoš = 2 β , kopun = 3 β , čehulja lanu = 2–3 β)¹⁴ oblikujemo grobo oceno nekje med 10 in 15 markami. Celotni letni donos gospodstva bi torej v grobem lahko ocenili na 135 m β . Od tega je na del, ki je bil v zastavi Lambergerjev, odpadlo okoli 38 mark ali slaba tretjina. Povprečni donos na hubo (če od celotnega donosa odštejemo prihodke od travnikov in desetih ob koncu urbarja) pa znaša približno 1 m 109 β , oziroma 1 m 118 β ob izključitvi pustih hub.

¹⁴ Prim. Bizjak: *Ratio facta est*, str. 106, kjer so cene sicer preračunane na goldinarsko vrednost, poleg tega tudi KLA, GVK, HS 2/9, fol. 62 (lan), fol. 79 (kopuni).

Edicijska načela

Objava je pripravljena v skladu z običajnimi edicijskimi načeli, ki so se uveljavila pri izdajah srednjeveških urbarjev in sorodnih virov. V opombah, ki v tem primeru niso ločene, se nahajajo tekstnokritični in vsebinski komentarji, ti predvsem v zvezi identifikacijo krajevnih imen. Pri podajanju besedila so dosledno upoštewane vse pravopisne posebnosti pisarja. Okrajšave so v objavi razrešene brez posebnega opozorila, v originalu izključno rimske številke pa so razen pri datacijah (in dosledno – zaradi jasnosti – v opombah) zamenjane z arabskimi. Okrajšave denarnih enot so povzete po originalu, in sicer: *d* za pfening, *ß* za sold, *m* za marko, *tl* za funt in *gld* za goldinar oz. dukat.

pag. 1

**Vrbar des ambts
zw Habbach¹⁵**

pag. 2

Vermerkht das vrbar der zins vnd
guldt der guetter des ambts zw
Habbach¹ des LXXXXIII järs

Zw Pirkh¹⁶

Item Anndre Hrwschkar dasselbs dint von ainer hubenn zins	1 m ß
Samfartt.....	40 ß
Brytze dint von ainer hubem zins.....	1m ß
Samfartt.....	40 ß
Pawllin dasselbs dint von ainer huben zins	100 ß
Samfartt.....	40 ß

Prapratzäch¹⁷

Die wittib dasselbs dint von 1 hüben zins.....	1 m ß
vnd.....	94 ß

Zw Rafoltsch¹⁸

Lienhartt dasselbs dint von ainer hubn zins.....	1½ m ß
Samfartt.....	40 ß
Hüenn.....	1
Salcz palownikg	1

pag. 3

Zw Niderdarff¹⁹

Kosell dint von ainer hubn zins	2 m ß
Anndre Kosell dint von ainer huben.....	1 m ß
Huner	9
Ayer	20
So dint derselb von ainer wisenn genant Pürklabicza zins	31 ß 1 d

Zw Aich²⁰

odd. Gregor Sittnikg dint von 1 huben.....	3 m 30 ß
--	----------

¹⁵ Jablje.

¹⁶ Brezovica pri Dobu.

¹⁷ Prapreče, Spodnje, Zgornje, pri Lukovici.

¹⁸ Rafolče, pri Lukovici.

¹⁹ Dolenja vas, pri Krtini.

²⁰ Dob.

Hodnikh dasselbst dint von ainer hubn zins.....	1 m ß
Samfart	40 ß
Sand Jörgen frischling oder.....	30 ß
Vasnacht huner	1 ²¹
Ayer	25

odd. So ist ain odde hubem dasselbs darauf der Eryautz ist gesessen gebesen hat gdint.....	3 gld
---	-------

Zw der Wag²²

Jursse Negude dasselbs dint von 1 huben.....	2 m ß
Samfartt.....	40 ß
Hunner.....	6
Ayer	25

Jwri Oross dint von ainer hubm zins	1 m ß
Samfart	40 ß

pag. 4

Koszell dint von ainer hubn zins	1 m 40 ß
Samfart	40 ß
Hunner.....	7
Ayer	25

Mrawlla vnd Jursse dinen paid von ainer huben zins.....	1 m 40 ß
Samfart	40 ß
Huner	7
Ayer	25

So dint derselb Jwrsse in sunderhait von ainer mwill dasselbs zu der Wag ⁷ zins	1 gld
---	-------

Zw Sand Jacob baÿ der Saw²³

Ain odde huben dasselbs dint zins	40 ß
---	------

Zw Podgoritz²⁴

Ain odde huben dasselbs dint	½ m ß
------------------------------------	-------

Zw Kaschel²⁵

Zwo hubm dasselbs dienen paid zins.....	140 ß
---	-------

Tschernutsch²⁶

Paul Zollner dint von ainer hubn zins	2 m ß
---	-------

²¹ *Pred tem prečrtana začetna poteza od x (10).*²² Vir.²³ Šentjakob ob Savi.²⁴ Podgorica pri Črnučah.²⁵ Kašelj, Zgornji, Spodnji, pri Ljubljani.²⁶ Črnuče, pri Ljubljani.

Tersein²⁷

pag. 5	odd.	Ain odde hubem dasselbs hat gedint von 1 taill zins	111 ß
	odd.	Der ander tayll hat gedint auch.....	111 ß
		Ain gartl dasselbs dint der Swetetz dauonn zins	40 ß
		So dint er auch von ainer akher	16 ß

Am Dwnaÿ baÿ Habach²⁸

Ain odde huben hat Swetez inn dint.....	1 m 20 ß
Kapawner	2

Zw Habach¹

hat Lamberger inn	{	Michell Tomlitsch dint von 1 huben.....	1 m ß
	{	Samfar	40 ß
	{	Huner	7
	{	Aÿer.....	25
hat Lamberger innenn	{	Ain odde hubn darauf Jerney Thomlitsch gesessenn ist gebesenn dint zins	1 m ß
	{	Samfart	40 ß
	{	Huner	7
	{	Aÿer	25
hat Lamberger innenn	{	Ossell dint von ainer hubenn zinns	2 tl d
	{	Samfartt.....	40 ß
	{	Huner	7
	{	Aÿerer.....	25

pag. 6

Zw Mangspürg²⁹

hat Lamberger innen	odd.	{	Ain odde hubem darauf der Jankho Stebutsch ist gebesenn vnd hatt dauon gedint zins	½ m ß
		{	Samfartt.....	40 ß
hat Lamberger innenn	odd.	{	Clemennt Schnaider dint von ainen oden garten	24 ß
		{	Hat man vor dauon gedint	40 ß
		{	Huner	4
		{	Aier	15
hat Lamberger innen		{	Skraboth hat gedint.....	40 ß
		{	Huner	4
		{	Aÿer	15
hat Lamberger innen odd.			Pischetz hat von ainen gartten gedint.....	12 ß

²⁷ Trzin.

²⁸ Morda Dobeno?

²⁹ Mengeš.

Zw Poguerr³⁰

	Jansitsch dint von ainer hubem zins.....	2 m ß
	Habrnn mess.....	4
	Hüner	10
	Harr zehling.....	7
	Ayer	15 ³¹
	Schotten	1
<i>pag. 7</i>	{ Petter Wolf dint von ainer huben zins	3 m ß
hat Lamberger	{ Ayer	25
innenn	{ Schotten	1
	{ Werlitz dint von ainer hubem.....	2 m ß
hat Lamberger	{ Ayer	25
innenn	{ Schotten	1
	{ Logar dint von ainer hüebm.....	1½ m ß
hat Lamberger	{ Huner	7
innenn	{ Ayer	25
	{ Schotten	1
	odd { Thomschl dint von ainer huben.....	1 m ß
	{ Habrn mess.....	1
hat Lamberger	{ Huner	7
innenn	{ Ayer	25
	{ Schotten	1
	{ Hannse Wolf dint von ainer huben.....	2 m 70 ß
hat Lamberger	{ Habrnn mess.....	4 vnd 1 virtl
innenn	{ Huner	10
	{ Harr zehling.....	3
	{ Ayer.....	25
	{ Schotten	1
<i>pag. 8</i>	{ Liennhart Mednid dint von ainer hubenn zins.....	1 m 140 ß
	{ Sand Jorgen frischung oder.....	40 ß
	{ Samfartt.....	40 ß
	{ Für saltz	12 ß
hat Lamberger	{ Habern mess	1 mess 2 virtl
innenn	{ Grewsz	1 messl
	{ Huner	10
	{ Harr zehling.....	3
	{ Ayer	25
	{ Schotten	1

Am Perg beÿ S. Peter³²

Cryse dasselbs dint aller sachen von ainer huebenn zins.....	2 gld
---	-------

³⁰ Podgorje.³¹ *Pred tem radiran x (prvotno torej zapisano XXV).*³² Gora pri Komendi.

Nekawnich³³

Jwrse Mednid dint zins.....	40 ß
Gregor Mednid dint von ainer huebenn zins	1½ m ß
Habern mess	1
Huner	7
Ayer	25
Schottenn.....	1

pag. 9

Zw Stanawnikg³⁴

Gregor vnd Petter Wolf, die haben paid ain hubenn. Gregor dint von ainer hubenn seins tails zins.....	1 m ß
Vnd der Petter dint auch seins tails von der hubnn zins	110 ß

In der Teýnitz³⁵

odd. Ain odden dasselbs dint.....	40 ß
Matheus dint von ainer hübn zins	1 m 22 ß
Huner	7
Ayer	25
Habrnn mess.....	1
Schottenn.....	1
Kröffelka dintt zins.....	50 ß

Zw Stranach³⁶

Martin Gotwaiss dint von ainer hueben zins.....	1½ m ß
Samfart	40 ß
Fur holcz	12
Habrnn mess	1 vnd 2 virtl
Huner	9
Ayer	25
Schöttenn.....	1

pag. 10

Im Swartzenpach³⁷

Jannkho dasselbs dint von ainer hubn zins	1½ m ß
Ayer	25
Schotten	1

³³ Kje?

³⁴ Kje?

³⁵ Tunjice, pri Kamniku.

³⁶ Stranje, Zgornje, Spodnje, pri Kamniku.

³⁷ Potok v Črni.

Zw Sdwsch³⁸

Janes Supan dasselbs dint von ainer huben zins.....	1 m 20 ß
Waitz mess.....	3
Gemuschat mess.....	3
Habrnn mess.....	3
Grewsz.....	1 polownikg
Huner.....	6
Ayer.....	25
Schottenn.....	1

Zwm Salog³⁹

hat Lamberger innenn	{ Gruntsestrer dint von ainer hueben zins.....	1 m ß
	{ Sand Jorgen frysching.....	40 ß
	Huner.....	7
	Ayer.....	25
hat Lamberger innenn	{ Adam dint von einer hubem zins.....	1 m 40 ß
	Samfartt.....	40 ß
	{ Habern mess.....	1
	Huner.....	7
	Ayer.....	25

*pag. 11***Elsewikg vnter Sand Vleichts perg⁴⁰**

hat Lamberger innenn	{ Janes des Gregoren sun dint von 1 huben.....	1 m ß
	Samfartt.....	40 ß
	{ Habrnn mess.....	1
	Huner.....	7
	Ayerer.....	25

Auf Sand Vlrchs perg⁴¹

hat Lamberger innenn	{ Supan Jwrsse dint von ainer hüben.....	1 m ß
	Sannd Jörgen frischng oder.....	40 ß
	Habern mess.....	1
	{ Huner.....	7
	Aier.....	25
	Schotten.....	1
	Samfartt.....	40 ß

Zw Palavitsch⁴²

Thomas dint von ainer huben aller sachen.....	2 gld
Huner.....	7
Ayer.....	25
Liennhart supan dint von ainne huben.....	1 m ß

³⁸ Zduša, pri Kamniku.³⁹ Zalog pri Cerkljah, Zgornji, Spodnji.⁴⁰ Viševca.⁴¹ Šenturška Gora.⁴² Palovče, Zgornje, Spodnje, pri Kamniku.

	Samfart	40 ß
	Huner	6
	Ayerr	25
hat Lamberger innenn	{ Liennhartt dint von ainer huben zins.....	1 m ß
	{ Huenner	6
hat Lamberger innenn	{ Marin Dwornikg dint von ainer huben	1 m 40 ß
	{ Huner	6
pag. 12 hat Lam- berger innenn	{ Jacob dint von ainer hueben zins	1 m ß
	{ Huner	6
hat Lamberger innenn	{ Marttin Dolar dint von ainer huben zins	2 m ß
	{ Hunner.....	6
hat Lamberger innenn	Dye akher vnnter Gerlachstain ⁴³ dienen.....	40 ß
hat Lamberger innenn	Brathe dint von ainer hubem zinns.....	1 tl d

Zw Ekhg bay Heritsch hoff⁴⁴

Jwrsse Mawürj vnd Wenedikh habnn paid ain huben vnd der Jw(r)se dint seins tails zins	1 m ß
Huenner	4
Rokhenn.....	1 polownikg
So dint der Bennedikg seins tails zins.....	1 m
Huner	4
Rökhenn.....	1 polownikg

Tschermesenikh⁴⁵

Jacob Reynetz dint von ainer huben zins.....	1½ m ß
Samfartt.....	40 ß
Huner	7
Ayer.....	25

Dwmsall⁴⁶

hat Lamberger innenn	{ Kosel dint von ainer huben.....	1 m ß
	{ Samfart	40 ß
	{ Huner	6

pag. 13

Dye wisenn was ein yede dint

odd.	Ain wisenn an der Tewnitz ⁴⁷ dint.....	1 m 32 ß
	Ist des jars ausgelassen vnd dauon geben wardenn	1 m 15 ß

⁴³ Kolovec, grad JV od Kamnika.

⁴⁴ Jarše.

⁴⁵ Češenik, pri Domžalah.

⁴⁶ Domžale.

⁴⁷ Tunjice.

[hat L]amberger innenn	Ain wisenn vndter Peraw ⁴⁸ dint.....	4 tl d
odd.	Ain wisenn vnter Klain Manspurg ⁴⁹ dint	3 gld
	Ist des jars ausgelasen warden vmb	2 tl 12 ß
	Ain wisenn zu Gabryach ⁵⁰ dint.....	4 m ß
	Ist des jars ausgelassen warden vmb	3 tl 20 ß
	Ain wisenn zu Fortschach ⁵¹ dintt	40 ß

Die Zehent

	Item ein zehennt zw Prewall ⁵² dint.....	150 ß
	Ain zehennt zü Pallavitch der dint.....	2½ m ß
<i>pag. 14</i>	Ain zehennt zu Radicz ⁵³ der dint.....	2 gld
	Ist des jars awsgelassenn wardn vmb.....	1 m 20 ß
	Ain zehent zu Tersein ⁵⁴ dint	8 gld
	Ain zehennt inn der Teynitz ⁵⁵ der dient.....	100 ß
	Ain zehent zw Grass Mangspurg ⁵⁶ dint.....	8 m ß
	Ist des jars ausgelassen wardenn vmb	6 tl d ⁵⁷
	Ain zehent zwm Krewtz ⁵⁸ der dient.....	12 gld
	Zwenn zehent vnder Flednikg ⁵⁹ dinen jerlich.....	7 gld
	Ain farstrecht zu Fernikh ⁶⁰ diennt jerlich habern mess	16
<i>pag. 15</i>	Item aws dem obberuertem ambtt zw Habbach ⁶¹ ist dem Jörig Lamberger zw Rattenpuchell ⁶² vnd seiner muetterr auf koniklich gescheft 20 hueben, 4 hofstett vnd 1 wisenn abtretten vnd eingeanntwurt worden, als mann dann die selbigen stwkg im vrbarr verzayhennt aigentlich findett.	

⁴⁸ Perovo.

⁴⁹ Mali Mengeš.

⁵⁰ Kje?

⁵¹ Beričevo

⁵² Kje?

⁵³ Rodica, pri Domžalah.

⁵⁴ Trzin.

⁵⁵ Tunjice.

⁵⁶ Veliki Mengeš

⁵⁷ *Pred tem prečrtano* LXX ß.

⁵⁸ Križ, pri Komendi.

⁵⁹ Smlednik.

⁶⁰ Brnik, Zgornji, Spodnji.

⁶¹ Jablje.

⁶² Črnelo, grad pri Radomljah.

VIRI IN LITERATURA

VIRI

Arhiv Republike Slovenije (ARS)

- AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko, šk. 238, ovoj Gospostvo Jابلje

Haus-, Hof- und Staatsarchiv (HHStA), Dunaj

- Allgemeine Urkundenreihe (AUR)

Kärntner Landesarchiv (KLA), Celovec

- Allgemeine Urkundenreihe (AU)
- Geschichtsverein für Kärnten, Handschrift (HS) 2/9

LITERATURA

Bizjak, Matjaž. Denarni sistemi in razmerja v 14. in prvi polovici 15. stoletja. V: Tomaž Lazar. *Vitezi, najemniki in smodnik. Vojskovanje na Slovenskem v poznem srednjem veku*. Zbirka slovenska kulturna dediščina. Ljubljana: Viharnik, 2012, str. 143–145.

Bizjak, Matjaž. *Ratio facta est. Gospodarska struktura in poslovanje poznosrednjeveških gospostev na Slovenskem*. Thesaurus memoriae. Dissertationes 2. Ljubljana: Založba ZRC, 2003.

Chmel, Joseph. *Regesta chronologico-diplomatica Friderici III. Romanorum imperatoris (regis IV.): Auszug aus den im k. k. geheimen Haus-, Hof- und Staats-Archive zu Wien sich befindenden Reichsregistraturbüchern vom Jahre 1440–1493*, zv. 2. Wien: Carl Gerold's Sohn, 1859.

Gestrin, Ferdo. Obdobje fevdalizma na ozemlju domžalske občine v luči zemljiškega gospostva Jابلje. V: Zbornik občine Domžale. Domžale: Kulturna skupnost Domžale, 1979, str. 23–59.

Gregorčič Jure e. a. Seminar iz temeljnih zgodovinskih ved. *Goriški letnik* 35 (2011), str. 277–294.

Kos, Dušan. *Vitez in grad. Vloga gradov v življenju plemstva na Kranjskem, slovenskem Štajerskem in slovenskem Koroškem do začetka 15. stoletja*. Ljubljana: Založba ZRC, 2005.

Otorepec, Božo. Iz preteklosti Mengša. V: *800 let Mengša. Mengeški zbornik 1154–1954*, 1 del. Ljubljana: Pripravljalni odbor za proslavo 800-letnice Mengša, 1954, str. 21–54.

Vilfan Sergij. Temelji in razvoj denarnih sistemov v slovenskih deželah do 17. stoletja. *Zgodovinski Časopis* 40 (1986), str. 397–412.

Wiessner, Hermann, ed. *Die Kärntner Geschichtsquellen 1310–1325*. Monumenta historica ducatus Carinthiae VIII. Klagenfurt 1963.

ZUSAMMENFASSUNG

SEMINAR AUS DEN GRUNDLAGEN DER HISTORISCHEN GRUNDWISSENSCHAFTEN, UNIVERSITÄT NOVA GORICA 2012–2013 URBAR DES LANDESFÜRSTLICHEN AMTES JABLJE 1493

Der Beitrag präsentiert eine Edition des Urbars des landesfürstlichen Amtes Jابلje (Habbach) aus dem Jahr 1493, das von Studenten der Kulturgeschichte an der Universität Nova Gorica im Rahmen eines Seminars aus den historischen Grundwissenschaften erarbeitet wurde. Die Aufgabe, die von den

Studenten des dritten Studienjahrs individuell mit Hilfe von Gemeinschaftskonsultationen im Hörsaal vorbereitet wurde, schloss einerseits eine Standardtranskription der Quelle mit wissenschaftlichem Apparat in Anmerkungen und andererseits eine inhaltliche Behandlung der Quelle ein, wobei jeder Seminarteilnehmer einen Teil der vorgesehenen Forschungen übernahm. Die veröffentlichte Einführung der Abhandlung basiert auf Seminararbeiten der Studenten, die stellenweise mehr oder weniger umfangreiche redaktionelle Eingriffe und Zusätze erforderten. Die Transkription des Urbars, zur Gänze die Arbeit der Studenten, wurde natürlich von Seiten des Mentors durchgesehen und korrigiert.

Das Amt in Jablje, das seinen Ursprung in der ehemaligen Feudalherrschaft gleichnamiger Ritter hatte, wies in der Entstehungszeit des Urbars einen typisch verstreuten Besitz auf, der 56 Hube umfasste und sich im weiteren Raum von Kamnik, Domžale und Moravče erstreckte. Das Urbar dokumentiert den Zeitraum des Übergangs vom Pfandbesitz zum Besitz unter unmittelbarer landesfürstlicher Verwaltung; die Lamberger, die früheren Pfandbesitzer, verfügten in der Zeit noch immer über ein Drittel der Einkommen. Die Untertanen entrichteten die Abgaben (mit Ausnahme des Kleinzehnten) meistens in Geld. Menge und Art der Abgaben gemäß den einzelnen Bauernhöfen weisen in ihrer Mannigfaltigkeit auf die allmähliche Ausdehnung der Herrschaft mit sporadischen Erwerbungen hin. Als typische Reihe von Abgaben findet sich: Zensus in Höhe von 1 m ß, 40 ß für Fuhrfron, 6 oder 7 Hühner und 25 Eier; die durchschnittliche Belastung einer Hube betrug – umgerechnet in Geld – etwa 1 m 109 ß. Der Gesamtertrag der Herrschaft wird, grob gerechnet, auf 135 m ß geschätzt.